

УДК 338.48-53:63

JEL Classification: R51

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201912028>

**В.Г. ГРАНОВСЬКА, доктор економічних наук
Л.О. АЛЕЩЕНКО, здобувач***

Агротуризм як інструмент диверсифікації діяльності агроформувань

Мета статті - надати науково-теоретичне обґрунтування та розробити рекомендації щодо впровадження агротуризму як ефективного напрямку диверсифікації діяльності аграрних формувань.

Методика дослідження. Виявлення проблем нормативно-правового забезпечення, обґрунтування висновків та розробка рекомендацій для використання агротуризму різними формами господарюючих суб'єктів засновані на монографічному методі дослідження. Абстрактно-логічний метод використано для виявлення сучасних проблем і перспектив розвитку агротуризму, формулювання його сутності, узагальненні світового досвіду. Розроблена структурно-логічна схема впливу економічних, соціокультурних, етнокультурних, особистісних та соціальних детермінант агротуризму на активізацію діяльності господарств і населення передбачає використання методу системного аналізу. Метод моделювання організаційної структури агротуризму, що включає відпочинковий, брендовий та тематичний напрями інноваційної агротуристичної діяльності в Херсонській області.

Результати дослідження. Обґрунтовано значення агротуризму як ефективної бізнес-ідеї диверсифікації діяльності агроформувань, розкриті проблеми нормативно-правового регулювання згаданої сфери. Здійснено оцінку чинників та пріоритетних напрямів розвитку агротуризму, що дозволило розробити інноваційні моделі, запровадження яких забезпечить не тільки зростання доходів і прибутків господарюючих суб'єктів, а й соціально-культурний розвиток сільських територій.

Елементи наукової новизни. Набуло подальшого розвитку трактування сутності категорії «агротуризм», удосконалено поняття соціально-економічних детермінант розвитку агротуризму, вперше побудована модель ефективного розвитку агротуризму за інноваційними напрямками в Херсонській області.

Практична значущість. Запропоновані моделі розвитку агротуризму можуть бути використані окремими господарюючими суб'єктами з метою диверсифікації діяльності, об'єднаними територіальними громадами - при розробці програм розвитку, регіональними органами влади - для поширення досвіду і розвитку дорадництва на базі передових підприємств. Рис.: 2. Бібліогр.: 16.

Ключові слова: агротуризм; агроформування; диверсифікація; конкурентоспроможний розвиток; туристичний продукт; детермінанти.

Грановська Вікторія Григорівна - доктор економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: vgranovska@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0348-9692>

Алещенко Людмила Олександрівна - здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, асистент кафедри менеджменту організацій, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: 20liudmila2017@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7119-2922>

Постановка проблеми. Умови активної інтеграції суб'єктів господарювання аграрного сектору до ринкового середовища вимагають від агроформувань вивести існуючі галузі на якісно новий рівень конкурентоспроможності, забезпечити високі стандарти експортованої продукції, а також розви-

вати нові напрями діяльності, які забезпечуватимуть високий рівень прибутковості, стабілізують фінансовий стан господарюючих суб'єктів та сприятимуть нівелюванню проблем сезонності виробництва. Європейський досвід розвитку аграрного сектору свідчить про ефективність диверсифікації діяльності агроформувань, як інструменту їх конкурентоспроможного розвитку. Цим зумовлена актуальність вибраної теми дослідження.

* Науковий керівник - В.Г. Грановська, доктор економічних наук.

© В.Г. Грановська, Л.О. Алещенко, 2019

Задля отримання прибутку аграрні формування займаються виробництвом та реалізацією сільськогосподарської продукції. Проте аграрний бізнес, як жоден інший, характеризується ризиками і невизначеністю впливу природно-кліматичних факторів та сезонністю виробництва. Крім того, важливі правильне планування доходів і витрат та раціональний розподіл матеріальних і фінансових ресурсів. Таким чином, ефективне управління аграрними підприємствами вимагає формування такої економічно-організаційної моделі, яка забезпечить стабільні й постійні доходи, нейтралізує негативний вплив факторів зовнішнього середовища і страхуватиме ризики підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці М.М. Ільчук, С.О. Нікітченко, Є.Ф. Перегуда детально аналізують теоретичні й методичні засади диверсифікації підприємств, розроблені стратегії та визначені показники ефективності. Агротуризм розглядається як один із стратегічних напрямів диверсифікації, що забезпечить створення на базі сільськогосподарських підприємств агросадиб, сприятиме зростанню доходів і числа працівників [6]. При цьому С. Перегуда розкриває соціально-економічні аспекти розвитку агротуризму як передумови розвитку громад і сільських територій та обґрунтовує досвід європейських країн [7]. Агротуризм як стратегію вертикальної диверсифікації селянських господарств і каталізатор структурної перебудови економіки сільських територій розглядає С.М. Філюк. Автор наголошує на тому, що відсутність інформаційної, нормативно-правової і фінансової підтримки стримує розвиток агротуристичної діяльності, пропонує використовувати туристичний потенціал регіону і самих господарств для отримання додаткових джерел доходів [14]. У проекті Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність» його сутність розкривається як вид туризму відпочинкового та пізнавального характеру, пов'язаний з використанням майна особистих селянських господарств, що передбачає здійснення агротуристичної діяльності під час тимчасового перебування туристів у сільській місцевості [9]. На нашу думку, в наукових публікаціях і нормативно-правових актах сутність агротуризму розкрито не повністю, недостатньо обґрунтовано наприя-

ми диверсифікації діяльності аграрних формувань на основі агротуризму. Актуальність теми дослідження зумовлена недостатнім поширенням агротуризму в південному регіоні при наявному потенціалі.

Мета статті - надати науково-теоретичне обґрунтування та розробити рекомендації щодо впровадження агротуризму як ефективного напрямку диверсифікації діяльності аграрних формувань.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано: монографічний метод при вивченні наукових літературних джерел за темою; абстрактно-логічний при розробці пропозицій та обґрунтуванні висновків; метод системного аналізу при визначенні оптимального комбінування та впливу соціально-економічних детермінант на розвиток аграрного туризму; метод моделювання при розробці моделі розвитку агротуристичних напрямів у Херсонській області.

Виклад основних результатів дослідження. Диверсифікації діяльності має бути притаманний інноваційний характер - від переробки власної продукції та її реалізації кінцевому споживачеві до заснування нових видів бізнесу, які не властиві сільськогосподарському виробництву - магазини, аптеки, перукарні, готелі тощо. У переліку напрямів диверсифікації пріоритетними вважаємо не лише виробництво нових видів продукції, а й нові види послуг, зокрема агротуристичні.

На сучасному етапі питання законодавчого забезпечення і нормативно-правової бази розвитку агротуризму не врегульовані, оскільки в законодавчих актах визначають агротуризм переважно як сферу діяльності фізичних осіб (сільські господарі та члени їх родин), які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання) туристів у власному житловому будинку сільського господаря. У законодавстві України аграрний туризм розглядається як одна із послуг, що може надаватися в рамках господарської діяльності особистих селянських господарств [10].

У зв'язку з процесами глобальної урбанізації агротуризм набуває дедалі більшої популярності серед населення, передусім у сімей з дітьми. На противагу традиційним формам туризму, відпочинок вихідного дня в аграрному середовищі набуває не лише

пізнавальної та виховної, а й освітньої функцій. Так споживачі туристичних послуг зможуть на практиці дізнатися про особливості технології виробництва та переробки продуктів харчування, екологічні аспекти діяльності аграрних підприємств. Бізнес-ідеї агротуризму пов'язані із залученням туристів не тільки до пасивного відпочинку на природі, а й до активної діяльності в процесі збору і виробництва продукції сільського, лісового та рибного господарства. Зокрема, актуальними для відпочинку будуть рибництво, обробіток ґрунту, створення об'єктів садово-паркового господарства, збір плодів, ягід, грибів на полях і в природних умовах, годівля та догляд за сільськогосподарськими тваринами, створення еко-поселень [2].

Зважаючи на відсутність правового статусу та законодавчого закріплення норм регулювання агротуристичної діяльності виникає необхідність дослідження теоретичної платформи дефініції «агротуризм».

У наукових виданнях агротуризм визначають як вид сільського зеленого туризму, пов'язаний з використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово вилучені з аграрної сфери [13]. Проте агротуризм слід трактувати значно ширше, не тільки як діяльність на вилучених із сільськогосподарського обороту землях. Адже агротуристичним продуктом може бути технологічний процес аграрних підприємств, де залучені всі фактори виробництва, процес переробки сільськогосподарської продукції, готова продукція.

Отже, пропонується визначити агротуризм як один із можливих диверсифікаційних напрямів діяльності агроформувань у ринкових умовах, що передбачає використання не тільки вилучених із господарського обороту земель, а й всіх видів виробничих ресурсів та створення високоякісного, інноваційного та конкурентоспроможного туристичного продукту на кожній стадії виробничого циклу. Забезпечення ефективного розвитку агротуризму досягається за умови оптимального комбінування або впливу його соціально-економічних детермінант (рис. 1).

Водночас цей вид туризму стимулюватиме розвиток сільськогосподарського виробництва та його диверсифікацію. Це пов'язано зі збільшенням обсягів виробництва продукції, адже туристи купуватимуть

продукти харчування (мед, молоко тощо) та розширенням структури попиту на продукти харчування, предмети ремесла (гличики, вишиванки), що вироблені в сільській місцевості.

Україна також визначає одним зі своїх пріоритетних заходів диверсифікацію підприємницької діяльності в сільській місцевості, розвиток сільського туризму, відродження підсобних промислів і ремесел з метою створення рівних умов для ефективного функціонування господарств усіх форм власності, а також стимулювання об'єднання товаровиробників як у виробничій, так і в обслуговуючій сфері, що сприятиме посиленню їхньої конкурентоспроможності.

Ефективність агротуризму підтверджує і світовий досвід. Так, наприкінці 90-х років минулого століття усі національні організації аграрного та сільського туризму країн Європи об'єдналися в Європейську федерацію фермерського та сільського туризму («EuroGites»). Основною метою такого об'єднання стала різностороння популяризація відпочинку в сільській місцевості, збереження потенціалу аграрного і сільського туризму в країнах Європи, забезпечення сталого розвитку цих видів туризму в усіх її аграрних районах тощо.

Враховуючи світовий досвід та сучасні тенденції розвитку національної економіки, можна вважати розвиток агротуристичної сфери в Україні інструментом, котрий сприятиме структурній перебудові сільської економіки, здійснюватиме вплив на розвиток, насамперед, таких галузей, як транспорт, будівництво, зв'язок, сільське господарство, соціальна сфера. Аграрний туризм має прийнятні природно-кліматичні, соціально-культурні та економічні передумови для розвитку в Херсонській області, зважаючи на наявність у сільській місцевості специфічних видів діяльності, які можуть бути цікавими для туристів, зокрема, що пов'язані з агробізнесом, природою, традиційним для села способом життя. Також додатковим ресурсом можна розглядати участь у цій діяльності місцевого населення, налагодження гнучких контактів із сільським населенням та матеріально-технічну базу.

Таким чином, агротуризм забезпечує потребу міського споживача у єднанні з природою, споживанні органічних продуктів харчування, розширенні соціальних контактів.

Рис. 1. Соціально-економічні детермінанти розвитку агротуризму

Джерело: Розроблено авторами.

Аграрний туризм не вимагатиме особливих чи спеціальних заходів щодо підготовки або реорганізації господарств. Проте для його функціонування потрібні значні фінансові й матеріальні ресурси для підготовки приміщень до прийому туристів, адже в сільському зеленому туризмі важливі, передусім, добротність господарств і споруд, чистота, мальовничі краєвиди, чисте повітря.

Як особливість згаданого бізнесу слід вказати залежність зростання обсягів туристичних послуг від механізмів інформаційно-рекламного забезпечення та маркетингу.

Вибір суб'єктів агротуризму здійснюється за такими критеріальними ознаками, як матеріально-технічне оснащення господарств (їх розбудова та модернізація інфраструктури); конкурентоспроможність кожного господарства на ринку надання послуг, рівень їх дохідності від діяльності у сфері аграрного туризму; якість надання послуг у цій сфері, рівень удосконалення діяльності.

Основні переваги агротуризму для господарств, що надають послуги в даній сфері: додатковий стабільний дохід протягом року; активізація підприємницької діяльності господарства, залучення додаткових робочих місць та інших ресурсів до туристичного бізнесу; розвиток навиків, набуття нових знань і компетенцій працівників у прийомі й обслуговуванні туристів, проведенні екскурсій, ознайомленні з господарством і окремими бізнес-процесами; використання вільних засобів господарства - закладів громадського харчування, будинків культури, пам'яток історії і культури, рекреаційних зон; популяризація власної продукції, підвищення її якісних показників, розширення кола споживачів та активізація торгівлі; естетичний і культурний розвиток господарюючих суб'єктів; розвиток супутніх напрямів (сонячні ферми, заклади торгівлі, готельно-ресторанний бізнес, культурні та спортивні об'єкти). За оцінками експертів, сім'я фермерів може отримувати постійні 20-30% доходу від сільського туризму до основної діяльності [7]. А налагоджений туристичний маршрут для агроформувань може забезпечувати приріст додаткових грошових потоків.

Проте, поряд із беззаперечними аргументами щодо доцільності та ефективності агротуризму існують фактори, що стримують його розвиток. До них належать:

- недостатня кількість, або повна відсутність у потенційних учасників цього виду

туризму належних знань з організації бізнесу;

- відсутність досвіду проведення різних типів рекламних заходів;

- недостатня поінформованість з приводу можливостей агротуристичного відпочинку;

- невисокий рівень агротуристичної культури населення;

- низький рівень системи підготовки кадрів для агротуристичної сфери;

- неврегульованість законодавства у сфері агротуризму, недосконала система оподаткування;

- відсутність системи категоризації агротуристичних господарств;

- недостатній інтерес органів самоврядування до розвитку агротуризму;

- неврегульована програмна підтримка держави.

Розвиток аграрного туризму для сільських територій Херсонської області - це не тільки розвиток високоприбуткового виду підприємницької діяльності, а один із напрямів розвитку села і сільських територій, спосіб зменшення соціальної напруги, підвищення рівня життя селян і працівників господарств, забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку регіону.

На нашу думку, особливу увагу слід приділити розвитку агротуризму у фермерських господарствах, які мають більші можливості, ніж домашні господарства населення. Прикладом диверсифікації основної діяльності та ефективної діяльності у сфері агротуризму в Херсонській області може бути ПП «Демченко», с. Любимівка Каховського району, яке активно залучило туристів до пізнання «шафранового бізнесу» та організувало агротури на фестиваль тюльпанів «Маленька Голландія-2018» [4].

Також популярними серед туристів стали винні туристичні екскурсії з дегустацією. Романтичний відпочинок в оточенні виноградників, з неймовірним видом на Дніпро в комфортних умовах дарує своїм гостям «Виноробне господарство князя П.М. Трубецького». Здійснити подорож в історію можливо у винних підвалах і вигадливих галереях. Тут можна зануритися в історію, адже 8 винних підвалів зберігають понад 10 тис. пляшок, серед яких близько 7 тис. вин - рідкісні екземпляри. Екскурсія «Виноробним господарством князя П.М. Трубецького» знайомить туристів із дивовижним світом виноробства. Тут можна дізнатися, як вироб-

ляється вино і доторкнутися до магії цього процесу, відвідати виноградники, шато, галереї винних погребів XIX ст., замок Петра Трубецького, приєднатися до одного з етнографічних, еногастрономічних та інших турів, які організовує виноробня [3].

Сімейна виноробня «Курінь» - одна з перших в українському мікровиноробстві, також практикує залучення туристів. Вивчивши вікові традиції європейських країн, фермер М. Халупенко зробив висновок, що високоякісне автентичне вино, яке має свій особистий стиль, можна одержати тільки в невеликих об'ємах. Нині у господарстві вирощують якісний виноград і виробляють з нього якісне вино. Сімейну винарню ТМ «Курінь» створено за прикладом французьких шато. Вино «Куреня» високо оцінюють не лише відвідувачі з України - у гостьовій книзі чимало записів іноземними мовами.

Принципи, що сповідують у своїй роботі винороби ТМ «Курінь», спрямовані на якість продукту:

- відхід від масового виробництва вина в бік індивідуалізації;
- створення вина, що максимально виражає особливості терруара;
- відродження культури споживання вина.

Як зазначає голова ФГ «Курінь», Херсонщина стає не тільки аграрним, а ще й туристичним регіоном, завдяки чому фермери мають стабільний збут. У цьому році ФГ «Курінь» велику кількість вина продало саме гостям області. Господарник сподівається, що туристична галузь і надалі розвиватиметься, що надасть можливість додатково заробляти всім херсонським виробникам [1].

Інновацією у розвитку агротуризму були проведені цьогорічні акції ФГ «Курінь»: «Назбирай малини власноруч», «Назбирай собі яблук - запасись вітамінами на зиму вже зараз», які викликали справжній «фруктовий бум». Фермер запросив всіх бажаючих самим зібрати соковиті, екологічно чисті яблука сортів Джонаголд, Голден, Семиренко та груші Конференція, Бере Боск, Таврійська і придбати їх за низькими цінами [16].

Ринок агротуристичного продукту в Херсонській області є таким, що розвива-

ється, отже, відсутня жорстка або запекла конкуренція за ринковий сегмент та споживача. Це дає можливість для розширення таких видів впровадження агротуристичного продукту, як агроготелі, агрофуди, агророзваги, агротерапія [15].

На основі проведеного дослідження нами обґрунтовано наступні моделі організації агротуризму в Херсонській області (рис. 2):

1. Розвиток агротуризму на базі домашнього або особистого селянського господарства, яке виробляє певний вид сільськогосподарської продукції і залучає туристів до ознайомлення з особливостями ведення господарської діяльності, забезпечує певні терміни проживання туристів та їх харчування (до 10 ліжок-місць).

2. Туристична діяльність спеціалізованих брендів агротуристичних господарств (Ф(С)Г «Курінь», Кінний завод «Grand Prix», «Виноробне господарство князя П.М. Трубецького»).

3. Поділяємо думку А.В. Кулік, що перспективною вважається модель, яка включає сільськогосподарські тематичні парки, центри. Концепція такої моделі - популяризація нових інноваційних технологій у сільському господарстві, альтернативних джерел енергії, ознайомлення з традиційним сільськогосподарським виробництвом, пов'язаними з ним традиційними і нововведеними святами та заходами, надання послуг з дорадництва та гостинності [16].

Найбільш успішною моделлю практики вважають об'єднання суб'єктів агротуристичних послуг у формі кластера, у центрі якого знаходиться певний вид продукції (виноробство, сироваріння, херсонські кавуни, помідори, інші екологічні чи крафтові види продукції). Такі об'єднання кластерів передбачають взаємодію влади, бізнесу та науки й забезпечують вищу якість і ефективність туристичного продукту. Важливою складовою розвитку агротуризму має стати власна легенда, бренд і слоган, які виокремлюють даний туристичний об'єкт і створюють незабутні асоціації з реальними враженнями.

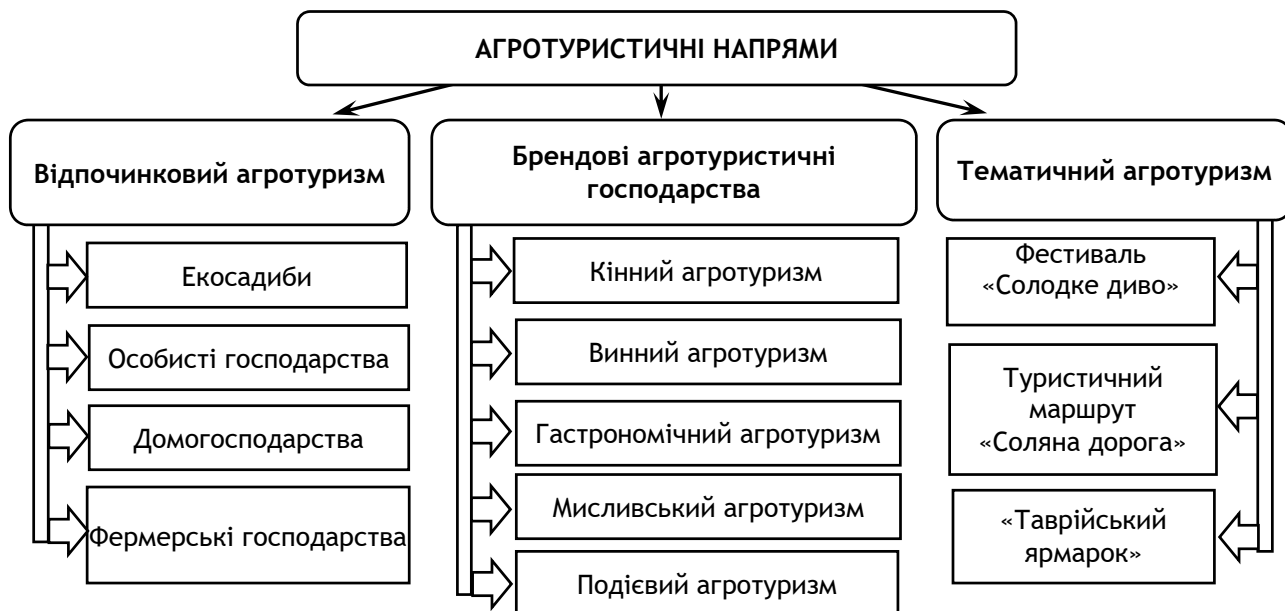

Рис. 2. Модель розвитку агротуристичної діяльності в Херсонській області

Джерело: Розроблено авторами.

Висновки. Для ефективного розвитку агротуризму слід розробити на законодавчому рівні стандарти й нормативи послуг, узгодити нормативи сертифікації, ліцензування, оподаткування, прав і обов'язків тих, хто працює у сфері агротуризму, чітко розмежувати суб'єктів та об'єкти ведення такого виду туристичних послуг. Законодавством чітко визначити, які саме види діяльності належать до агротуризму. За наявності гідного сервісу і розвиненої інфраструктури агротуризм Херсонщини має значні перспективи розвитку. Як пропозиція ефективної складової агротуризму - створення культурно-пізнавальних, навчальних і культурних програм з метою підвищення інтелектуального рівня подорожуючих у процесі їх участі в агротурах. Наприклад, агротур «Сеньор-помідор» за участі загальновідомого підприємства ПрАТ «Чумак» та ряду підприємств, які виробляють томати для переробки на згаданому підприємстві. У процесі екскурсії туристам може бути запропоновано самим

переконатися в екологічній безпеці вирощування томатів безпосередньо на полі, провести дегустацію різних сортів і видів помідорів та в результаті на переробному підприємстві простежити за етапами створення готової продукції - томатів, кетчупів, консервів.

Отже, агротуризм у сучасних умовах розвитку аграрних формувань стає дієвим засобом одержання стабільних доходів й ефективного ринкового механізму господарювання, забезпечує надходження значних коштів до місцевих громад і державного бюджету, виступає однією з форм раціонального використання вільного часу населення, проведення змістовного і пізнавального дозвілля, вивчення особливостей аграрної сфери, історії розвитку традиційних форм господарювання та інноваційних видів бізнесу в сільському господарстві, залучення широких верств населення до пізнання історико-культурної спадщини.

Список бібліографічних посилань

1. Бізнес-ідея з вирощування шафрану. URL : <http://jak-zarobyty.pp.ua/4008-bznes-deya-z-viroschuvannya-shafranu.html>.
2. Бізнес-ідея: як заробити на зеленому туризмі. URL : <http://my.rv.ua/hotnews/biznes-ideya-yak-zarobiti-na-zelenomu-turizmi/>.
3. Виноробне господарство князя П. М. Трубецького. URL : <https://vina-trubetskogo.com.ua/vinnyj-turizm/>.
4. Європейський досвід організації сільського зеленого туризму. URL : http://tourlib.net/statti_ukr/siltur2.htm.
5. *Здоровило Т. І* на роботі, і вдома: як сільський туризм може стати в нагоді українським фермерам. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/3240/159/117922/>.

References

1. Biznes idea z vyroschuvannya shafranu [Business idea for growing saffron]. (n.d.). *Yak Zarobyty*. Retrieved from: <http://jak-zarobyty.pp.ua/4008-bznes-deya-z-viroschuvannya-shafranu.html> [In Ukrainian].
2. Biznes-ideia: yak zarobyty na zelenomu turizmi [Business idea: how to make money on green tourism]. (2017). *Rivniany*. Retrieved from: <http://my.rv.ua/hotnews/biznes-ideya-yak-zarobiti-na-zelenomu-turizmi/> [In Ukrainian].
3. Vynorobne hospodarstvo Kniazia P. M. Trubetskoho [Winemaking of Prince P.M. Trubetskoi]. Retrieved from: <https://vina-trubetskogo.com.ua/vinnyj-turizm/> [In Ukrainian].

6. Ільчук М. М., Нікітченко С. О., Перегуда Є. Ф. Диверсифікація діяльності підприємницьких структур аграрної сфери. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 13-20.

7. Перегуда С. Агротуризм, як форма диверсифікації діяльності аграрних формувань. *Зерно і хліб*. 2013. С. 70-71. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zikh_2013_4_28 [In Ukrainian].

8. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL : http://tourlib.net/statti_ukr/siltur7.htm.

9. Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність : проект Закону України. URL : <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9>.

10. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr/ed19950915>.

11. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / [Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін.] ; за ред. О. Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.

12. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М., Шпикуляк О. Г. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с.

13. Туристи на селі: приховані можливості України. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah/29374595.html>.

14. Філюк С. М. Сутність поняття, умови та перспективи агротуристичної діяльності. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 141-145.

15. Херсонський фермер Микола Халупенко розповів про унікальне сімейне підприємство. URL : <http://kherson.ua.city/society/7710-khersonskij-vinorob-mikola-khalupenko-na-pidpriemstvi>.

16. Херсонцям пропонують запитися яблуками й грушами - збираєш сам, купуєш дешевше. URL : <http://favoritekherson.co/2018/09/12/hersoncyam-proponuyut-zapastisya-yablukami-y-grushami-zbirayesh-sam-kupuyesh-deshevshe/>.

4. Yevropeyskiy dosvid orhanizatsii silskoho zelenoho turizmu [European experience in organizing rural green tourism]. (n.d.). *Tourlib*. Retrieved from: http://tourlib.net/statti_ukr/siltur2.htm [In Ukrainian].

5. Zdorovylo, T. (2017). I na roboti, i vdoma: yak silskyi turizm mozhe staty v nahodi ukrainskym fermeram [Both at work and at home are healthy: how rural tourism can be of benefit to Ukrainian farmers]. *Ukraina moloda*, 139. Retrieved from: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/3240/159/117922> [In Ukrainian].

6. Ilchuk, M.M., Nikitchenko, S.O., & Perehuda, Ye.F. (2016). Dyversyfikatsiia diialnosti pidpriemnytskykh struktur ahrarnoi sfery [Diversification of activity of entrepreneurial structures of agrarian sphere]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 13-20 [In Ukrainian].

7. Perehuda, S. (2013). Ahroturizm yak forma dyversyfikatsii diialnosti ahrarnykh formuvan [Agritourism as a form of diversification of activities of agrarian units]. *Zerno i khlib*, 4, pp. 70-71. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zikh_2013_4_28 [In Ukrainian].

8. Perspektyvy rozvytku silskoho zelenoho turizmu v Ukraini [Prospects for the development of rural green tourism in Ukraine]. (n.d.). *Tourlib*. Retrieved from: http://tourlib.net/statti_ukr/siltur7.htm [In Ukrainian].

9. Pro ahrarnyi turizm ta ahroturystychnu diialnist: Proekt Zakonu Ukrainy [On agrotourism and agrotourism activity: Draft Law of Ukraine]. (n.d.). *Rural tourism*. Retrieved from: <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9> [In Ukrainian].

10. Pro turizm: Zakon Ukrainy № 324 vid 15.09.1995 r. [On tourism: Law of Ukraine dated 09.15.1995, No. 324]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr/ed19950915> [In Ukrainian].

11. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y., et al. (2017). *Rozvytok malykh ahrarnykh pidpriemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyschi: indykatory ta efektyvnist [Development of small agrarian enterprises in the market institutional environment: indicators and effectiveness]*. O.H. Shpykuliak (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].

12. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Zaiats, V.M., & Shpykuliak, O.H. (2016). *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt : monohrafiia [Development of entrepreneurship and cooperation: institutional aspect: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].

13. Komarova, O. (2018). Turysty na seli: prykhovani mozhyvosti Ukrainy [Tourists in the countryside: hidden opportunities for Ukraine]. *Radio Svoboda*. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah/29374595.html> [In Ukrainian].

14. Filiuk, S.M. (2017). Sutnist poniattia, umovy ta perspektyvy ahroturystychnoi diialnosti [Essence of the concept, conditions and prospects of agrotourism]. *Molodyi vchenyi*, 5.1 (45.1), pp. 141-145 [In Ukrainian].

15. Khersonskiy fermer Mykola Khalupenko rozpoviv pro unikalne simeine pidpriemstvo [Kherson farmer Mykola Khalupenko told about a unique family business]. (n.d.). *Kherson.Ua*. Retrieved from: <http://kherson.ua.city/society/7710-khersonskij-vinorob-mikola-khalupenko-na-pidpriemstvi> [In Ukrainian].

16. Khersonsiam proponuiut zapastysia yablukamy y hrushamy - zbyraiesh sam, kupuiesh deshevshe [Kherson people are offered to stock up on apples and pears - you collect it yourself, you buy it cheaper]. (2018). *Favorite Kherson*. Retrieved from: <http://favoritekherson.co/2018/09/12/hersoncyam-proponuyut-zapastisya-yablukami-y-grushami-zbirayesh-sam-kupuyesh-deshevshe/> [In Ukrainian].

Hranovska V.H., Alieshchenko L.O. Agrotourism as a tool for diversification of activities of agrarian entities

The purpose of the article is to scientifically and theoretical justify and develop practical recommendations for the implementation of agrotourism as an effective direction of diversification of agrarian entities' activities.

Research methods. Regulatory problems identification, substantiation of conclusions and development of practical recommendations for the use of agrotourism by various forms of business entities based on a monographic research method were singled out. The abstract and logical method was used to identify contemporary problems and prospects for the development of agrotourism, formulation of its essence, and generalization of world experience. Structural and logical scheme of the economic influence, socio-cultural, ethno-cultural, personal and social determinants of agrotourism on activation of farms and population was developed. It involves the use of the system analysis method. Modelling method of the organizational structure of agrotourism, including leisure, brand and thematic areas of innovative agrotourism in Kherson region was used.

Research results. Importance of agrotourism as an effective business idea for diversifying agricultural enterprises functioning was substantiated. Problems of agrotourism legal regulation were disclosed. Factors and priority directions of agrotourism development were evaluated, which allowed us to develop innovative models, introduction of which would ensure not only the growth of incomes and profits of economic entities, but also the socio-cultural rural development.

Elements of scientific novelty. Interpretation of an essence "agrotourism" was further developed, a concept of socio-economic determinants of agrotourism development was improved and a model for effective agrotourism development in innovative directions in Kherson region was constructed.

Practical significance. Proposed models for agrotourism development can be used by private business entities in order to diversify their activities. They also can be united by territorial communities when spreading development programs and regional authorities to disseminate experience and develop counselling on advanced enterprises experience. Figs.: 2. Refs.: 16.

Keywords: agrotourism; agroformations; diversification; competitive development; tourism product; determinants.

Hranovska Viktoriia Hryhorivna - doctor of economic sciences, associate professor (docent) of the department of hotel-restaurant and tourism business, State Institute of Higher Education "Kherson State Agricultural University" (23, Stritenska str., Kherson)

E-mail: vgranovska@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0348-9692>

Alieshchenko Liudmyla Oleksandrivna - PhD student for the third (educational and scientific) level of higher education, assistant to the management organisation department, State Institute of Higher Education "Kherson State Agricultural University" (23, Stritenska str., Kherson)

E-mail: 20liudmila2017@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7119-2922>

Грановская В.Г., Алещенко Л.А. Агротуризм как инструмент диверсификации деятельности агроформирований

Цель статьи - представить научно-теоретическое обоснование и разработать рекомендации относительно агротуризма как эффективного направления диверсификации деятельности аграрных формирований.

Методика исследования. Выявление проблем нормативно-правового обеспечения, обоснование выводов и разработка рекомендаций для использования агротуризма различными формами хозяйствующих субъектов основаны на монографическом методе исследования. Абстрактно-логический метод использован для выявления современных проблем и перспектив развития агротуризма, формулирования его сущности, обобщения мирового опыта. Разработанная структурно-логическая схема влияния экономических, социокультурных, этнокультурных, личностных и социальных детерминант агротуризма на активизацию деятельности хозяйств и населения предусматривает использование метода системного анализа. Метод моделирования организационной структуры агротуризма, включающий отдыхающее, брендовое и тематическое направления инновационной агротуристической деятельности в Херсонской области,

Результаты исследования. Обосновано значение агротуризма как эффективной бизнес-идеи диверсификации деятельности агроформирований, раскрыты проблемы нормативно-правового регулирования данной сферы. Осуществлена оценка факторов и приоритетных направлений развития агротуризма, что позволило разработать инновационные модели, внедрение которых обеспечит не только рост доходов и прибыли хозяйствующих субъектов, но и социально-культурное развитие сельских территорий.

Элементы научной новизны. Получила дальнейшее развитие трактовка сущности категории «агротуризм», усовершенствовано понятие социально-экономических детерминант развития агротуризма, впервые построена модель эффективного развития агротуризма по инновационным направлениям в Херсонской области.

Практическая значимость. Предложенные модели развития агротуризма могут быть использованы отдельными хозяйствующими субъектами с целью диверсификации деятельности, объединенными территориальными общинами - при разработке программ развития, региональными органами власти - для распространения опыта и развития консультирования на базе передовых предприятий. Илл.: 2. Библиогр.: 16.

Ключевые слова: агротуризм; агроформирования; диверсификация; конкурентоспособное развитие; туристический продукт; детерминанты.

Грановская Виктория Григорьевна - доктор экономических наук, доцент кафедры гостинично-ресторанного и туристического бизнеса, Государственное высшее учебное заведение «Херсонский государственный аграрный университет» (г. Херсон, ул. Сретенская, 23)

E-mail: vgranovska@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0348-9692>

Алещенко Людмила Александровна - соискатель третьего (образовательно-научного) уровня высшего образования, ассистент кафедры менеджмента организаций, Государственное высшее учебное заведение «Херсонский государственный аграрный университет» (г. Херсон, ул. Сретенская, 23)

E-mail: 20liudmila2017@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7119-2922>, 0955974797

Стаття надійшла до редакції 22.10.2019 р.

Фахове рецензування: 25.10.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Грановська В. Г., Алещенко Л. О. Агротуризм як інструмент диверсифікації діяльності агроформуваль. *Економіка АПК*. 2019. № 12. С. 28 – 36.

* * *